

USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi -
International Journal of Social Sciences Academy, Yıl 3,
Year 3, Sayı 5, Issue 5, Nisan 2021, April 2021.
e issn: 2687-2641

KİTAP İNCELEMESİ

Faroqhi, F. (1985). *Orta Halli Osmanlılar*. (Çev.). Hamit Çalışkan.
İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Rabia YURDAKÖK

Yüksek Lisans Öğrencisi, Tarih Anabilim dalı, Yeniçağ Tarihi, Dumlupınar
Üniversitesi
Kütahya/Türkiye.
Master Degree Student, Department of History, Newage History Science
Branch, Dumlupınar University
Kütahya/Turkey.

rabiayurd@gmail.com

ORCID ID: 0000-0003-3062-604X

Makale bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Kitap İncelemesi / Review of Book

Geliş Tarihi / Date Received: 22.12.2020

Kabul Tarihi / Date Accepted: 28.01.2021

Yayın Tarihi / Date Published: 20.04.2021

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Nisan / April

Bu Makaleye Atıf İçin / To Cite This Article: Yurdakök, R. (2020). Kitap
İncelemesi (Orta Halli Osmanlılar). *USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler
Akademi Dergisi* 3(5), 34-39.

İntihal: Bu makale intihal.net yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit
edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by intihal.net. No plagiarism
detected.

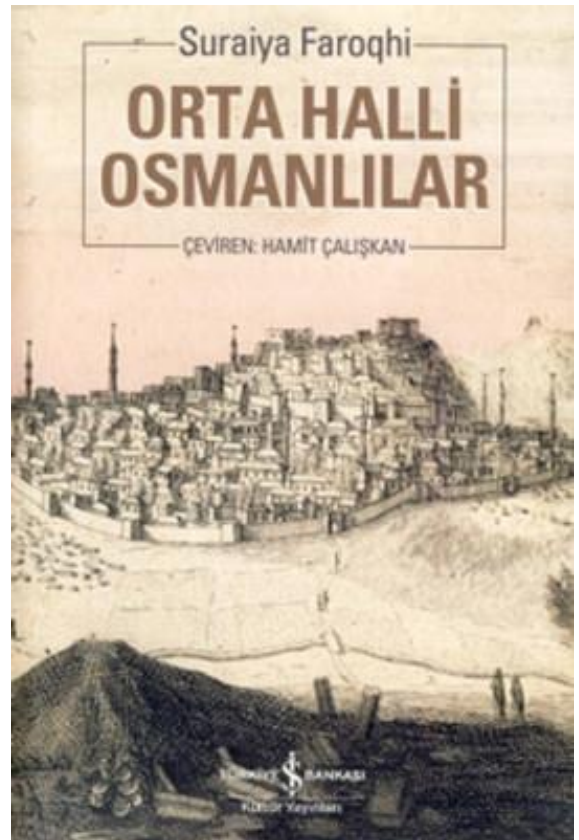
İletişim: Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/usbad>
mail: usbaddergi@gmail.com

Osmanlı tarihçisi Suraiya Faroqhi'nin 1985 yılında kaleme aldığı "Orta Halli Osmanlılar" adlı eseri incelememizin en önemli amacı şehir tarihinden yola çıkılarak şehri oluşturan unsurların anlatımında Ankara ve Kayseri şehirlerinin örneklem olarak okuyucuya sunulmasıdır. Bunu sunarken kullandığı dil ve üslubu, eseri akademik bir eser yaparken aynı zamanda sosyal bir tarihi ortaya koymaktadır.

Eserin yazarı Prof. Dr. Suraiya Faroqhi 1941 yılında doğmuştur. İktisat, ekonomi ve tarih bilimlerini harmanlayarak çalışmalarına bu şekilde yön vermiştir. Türkiye ve Almanya'da olmak üzere iki adet doçentlik tezine sahiptir. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Münih Ludwig Maximillian Üniversitesi ve İstanbul Bilgi Üniversitesinde çeşitli dersler vermiştir. Almanca, İngilizce ve Türkçe dillerinde çok sayıda kaleme aldığı ve tercüme ettiği eserleri bulunmaktadır.

Yazarın, Orta Halli Osmanlılar adlı eserinin orijinal ismi 'Men Of Modest Substance'dir. 1987 yılında baskıya sunulan bu eser, Hamit Çalışkan tarafından tercüme edilmiş daha sonra baskı haline getirilerek 2009 yılının Ekim ayında Türkçe dilinde yayına sunulmuştur. Eserin Türkçe dilindeki ikinci baskısı 2014 yılının Ocak ayında yayımlanmıştır. Her iki baskı da Türkiye İş Bankası Kültür Yayınlarından çıkmaktadır. Eser; giriş, beş iç bölüm ve sonuç kısımlarından oluşmaktadır. Bunlara ek olarak tablo, grafik, resim ve şekillerle anlatılanlar desteklenmektedir.

Kitabın ana fikri, insanların ve onları bağlayan toplumun inşa ettikleri evlerinden yola çıkılarak genel bir perspektif içerisinde bir toplum yapısı ortaya koymaktır. İnsanlar günün birçok saatinde vakitlerini bir çatı altında geçirdiklerinden, bu çatı kişilerin tüm günlük yaşantılarına ortak olmaktadır. Barındıkları, yiyip içtikleri, sevinçleri, üzüntüleri, acıları, tüm hâl ve hareketleri kısacası bütün hayatları, bir eve bakıldığında anlaşılmaktadır. Bu sebeple her evin her inşanın tıpkı insanlar gibi bir hikâyesi vardır. Suraiya Faroqhi

kitabında buna vurgu yaparak araştırmacıların evlere dikkatle baktığında o hikâyeyi, kültürü, yaşanmışlığı, sosyal demagojiyi ortaya çıkarılabileceklerini söylemektedir. Bunlardan bahsederken de Anadolu'da bulunan Ankara ve Kayseri şehirlerindeki evleri, mahalleleri örnek göstererek ortaya koymaktadır.

Eserde Osmanlı dönemi saray eşrafının gösterişli yapılarından ziyade halkın kendisinin inşa ettiği binalara yönelerek sosyal tarih ön plana çıkarılmıştır. Yazar, kitabındaki bilgileri "kadı sicillerini" kaynak göstererek ifade ettiklerini kanıtlamaktadır. Anlatımında geniş bir çerçeve tutmakla birlikte 16. yüzyıl ila 19-20. yüzyıllar arasında git gel yaparak kitabını sonlandırmıştır.

Kitabın giriş kısmı 26 sayfa tutmuştur. Bu kısmın amacı, okuyucuyu direkt olarak iki şehrin anlatımı ve kıyaslaması ile karşı karşıya tutmaktan önce genel bir Osmanlı şehir yaşantısını aktarmaktır. Osmanlı dönemi evlerle ilgili çalışmalar yapan Ayda Arel, Antoine Abdel Nour, Abraham Marcus gibi kişilerin yaptıkları çalışmalar ile ilgili örnekler vermiştir. Bu verilen örnekler yazarın kitabın konusu için yaptığı çalışmaların zenginliğini göstermektedir. Bölümün en çarpıcı ifadesi, tarafımızca, 17. yüzyılda Sofya, Vidin gibi şehirler ile Anadolu'da bulunan Ankara ve Kayseri şehirlerinin benzerlik oranı %90-95'e kadar yükselmektedir. Okuyucuya genel bir giriş kısmı sunduktan sonra, kitabı yazarken hangi yöntemlerden bahsedildiği kısmına yer verilmiştir. Yazar, kitabı için birçok şehrin kadı sicillerini incelemiştir. Kadı sicillerinde ev alım satımları mevcuttur. Bunlarda alıcı, satıcı hakkında genel bilgi, şehir ve ev ile ilgili bilgiler içermektedir. Kaynaklar kısmında kadı sicillerinin yanı sıra tahrir defterleri de kullanıldığı belirtilmiştir. Bölümde son olarak evlerde yaşayan kimselerin cinsiyetlerini, hane sayılarını hatta bekâr mı evli mi olduklarına dair bilgilere bile bu tereke kayıtlarından çok rahat bir şekilde ulaşıldığı belirtilmiştir.

Birinci bölümde Ankara ve Kayseri şehirleri hakkında tarihi bilgilere geniş bir şekilde yer verilmiştir. İlk olarak iki şehrin, Osmanlı Devleti öncesi durumlarından bahsedilmiş, daha sonra ise 17. yüzyıldaki durumlarına yer verilmiştir. 17. yüzyıl öncesi anlatılırken eski çağlardan bahsedilmiş ve Roma İmparatorluğu döneminde kadar yer verilmiştir. Yazarın, şehirlerin geçmişi hakkında bu kadar ayrıntılı bilgiye yer vermiş olması takdire şayandır. Şehirlerin geçmiş tarihlerinden sonra ticari yapılarını ele alan yazar, şehirlerdeki alım satımlar, iaşeler başta olmak üzere çeşitli gelir getiren malzemelere

değirmiştir. Bu bölümde gayrimenkul alım satımlar hakkında geniş bir bilgiye yer verilmiştir. Çeşitli kayıt tutulan defterlerden seçilen Hacı Yusuf, Meldun isimli kişilerin işlemleri anlatılmıştır. Kaydı tutulan kişilerin isimlerine bakıldığında bu kimselerin Müslüman veya Gayrimüslim olup olmadığı ayırt edilebilmektedir. Bu da Müslümanlar ile Gayrimüslimler arasında bir alışveriş bağının olduğunun göstergesidir. Farklı dinlere mensup kişilerin bir arada yaşamalarından öte aralarındaki sıcak para akışı ticaretin, şehir sınırları içerisinde gelişmişliğin bir göstergesidir. Ev alım satım yapan kişilerin medeni durumlarına dahi kitapta yer verilmiştir. Nüfus sayımlarına göre evli erkek ev sahipleri belirtilmiştir. Kayseri ilindeki nüfus sayımlarında ise kaynak olarak *bedel-i hamr* vergisi gösterilmektedir.

İkinci bölümde yazar artık okuyucuyu konuya bayağı ısındırıldığını düşünmüş olsa ki, bu bölümü tamamen bir evin fiziksel anlatımına ayırmıştır. Konuyu Ankara ve Kayseri şehirlerindeki ev örnekleri ile renklendirerek anlatımını desteklemiştir. Şehir örneklerinden sonra yazar kendi incelediği kadı sicillerindeki ev örneklerinden alıntılar yapmıştır. Bu alıntılarda evler ve odaları anlatmıştır. Bir evde bulunması gereken mekânları ince ince işlemiştir. Bölümün ince noktalarından birisi ise terminolojik açıdan evlere direkt ev denildiğini, mülk kelimesi ile tarama yapıldığında net bilgilere ulaşılamadığını görmekteyiz. Buradan da mülk kelimesinin literatürümüze daha sonraki yüzyıllarda girdiği düşüncesi çıkarılmaktadır. Yazar, ev kelimesinin literatür açısından geniş bir şekilde ele almış, ayrı ayrı Ankara ve Kayseri şehirlerinde ev yerine kullanılan kelimeleri işlemiştir. Evlerin dış ve iç cepheden çizimlerini kitabına koyması da anlatımına görsellik katmıştır. Genel olarak bölümden çıkarttığımız kesin bilgi ise 17. yüzyılda Ankara veya Kayseri, şehir fark etmeksizin bulunan evler geleneksel yapıdadır. Birçok kayıtlarda da bu kanıtlanmış bir şekilde ihtiva etmektedir. Evlerin geleneksel olmalarına rağmen bu yüzyılda üzeri açık evlerin bulunduğu eserde yer almaktadır. Bu da demektir ki evlerin geleneksel ama tek tip olmayan şekilde inşa edilmesidir.

Üçüncü bölüm tamamen gayrimenkul sayılan bir evin satın alımına ve o esnada yapılan işlemlere ayrılmıştır. Bir evin satın alım değeri, fiyatlarının ev değerini karşılayacak miktarda olması, evlerin fiyatlarının belirlenirken evlerin oda sayısı başta olmak üzere boyutu, cinsi, yapım şekline göre de fiyat belirlenmesi ayrıntılı olarak ele

alınmıştır. Bölümün sonuna doğru ise ev alacak olan kişilerin dini inançları, hangi sosyal sınıfa mensup oldukları ve mali durumları ele alınarak sınıflandırılmış, bu sınıflandırma işlemi genel bir sonuç ile de taçlandırılmıştır. Bahsedilen bölümü tek bir cümle ile özetleyecek olursak, 17. yüzyılda Osmanlı şehirlerinde "kiralık ev" kavramı söz konusu bile değildi. Yaşayan herkesin kendi evi vardı. Bu evler ya atadan miras yolu ile kalıyor ya satın alınıyor ya da kendileri barınmak maksadı ile ev inşa ediyorlardı. Ev bilgisi dışında yazarın üzerine basa basa belirttiği diğer bir nokta ise farklı gelir grubuna mensup ailelerin aynı bölge veya aynı mahalle sınırları içerisinde yaşadığıdır. Bu durum Osmanlı Devleti'nin toplum yapısının çerçevesini az çok bizlere çizmektedir. Bir toplumda yaşayan insanlar arasında maddi durumları bir sınıf oluşturmuyorsa o toplumda insanların mutlu ve birlik içerisinde yaşadığı söylenebilir.

Eserin dördüncü bölümü, diğer bölümlerde anlatılan bilgilere göre daha konu sınırlandırılmasına giderek yazıldığını görmekteyiz. İlk üç bölümde yazar konuyu yüzyıl, şehir gibi kavramlarla sınırlandırır da alan açısından geniş bilgiler ihtiva etmektedir. Ancak dördüncü bölüm ile tamamen kaynaklardan yola çıkarak bir şehirde yaşayan ev sahibi olmuş kişilerin hayatlarını anlatarak konuyu bayağı sınırlandırmıştır. Ev sahiplerinin bir evi neden satın aldığından ya da bir evi neden satma gereksinimi duyduğundan bahsetmiştir. Ev sahiplerini kadın erkek diye ayırarak ayrı ayrı anlatması da günümüz insanların Osmanlı dönemi kadınlarının sosyal hayattaki yerinin tam olarak bilinmemesi konusuna oldukça açıklık getirecek niteliktedir. İstatistiksel olarak kadınların ev almalarından ziyade ev satım işlemlerinin sayıları çok daha fazladır. Kadınların ev almamalarının en bariz özelliği ise atadan miras yolu ile ev sahibi olmalarıdır. Yazar ayrı olarak saraya mensup olan askeri kesim halkı ise çok sayıda ev alım satım işlemlerinin yapıldığını belirtmiştir. Bu durum bu kesimin mali gelirlerinin diğer kesimlere göre daha fazla olduğunun bir göstergesidir. Bölümde açık bir şekilde ele alınan diğer bir kısım da Müslümanlar ile Gayrimüslimlerin yaşadığı evlerin içeriklerinin farklılığından bahsedilmiştir.

Yazar, beşinci ve son bölümde ise konu sınırlamasına devam ederek şehirde yaşayan ev sahiplerinin ev alım satım gibi her türlü işlerinde karşılaştıkları sorunları açık bir şekilde dile getirmektedir. Olası bir şekilde ilerlemeyen işlerde karışıklık çıkınca, iş yapan kişilerin mahkemeye başvurduklarını söylenmektedir. Bu da biz

okuyuculara Osmanlı toplumunda karşılaşılan her türlü olaylarda kadının veya mahkemenin en çözümsüz olayları bile çözebileceği çıkarımını yaptırmaktadır. Bu bölümde de mahkeme kayıtlarına göre kadın ve erkek arasındaki fark vurgulanmaktadır. Mahkemeye başvuran kadınların sayısının üç katından daha fazlası erkeklerin sayılarına tekâmül etmektedir. Miras paylaşımı esnasında, mirasçılardan birisinin yaşı reşit değil ise bir varisi olunması gerekiyordu. Bu konu hakkında devlet tarafından ferman bile çıkartılmıştı. Bu fermanın varlığı, devletin tüm çıkmaz konulara dahi bir açıklık getirdiğinin bir kanıtıdır. Bir ev, eğer atadan miras kaldıysa bu evi miras kalanlar kendi aralarında kendi yöntemleriyle paylaşamazlardı. Paylaşacak kişiler mahkemeye başvururlar, mahkeme evi gözlemek için keşif gönderir gözlemleyip kişiler arasında paylaşım raporlarını mahkemeye sunar. Buna göre kadı hüküm verip miras paylaşım yolunu açardı. Osmanlı Devleti bunu teamül haline getirmiş, böylece hukuk sisteminin halkın yararına olacak şekilde işlemlerini sağlamıştır.

Orta Halli Osmanlılar adlı eserin sonuç kısmına geldiğimizde alışagelenin dışında bir sonuç kısmı ile karşı karşıya kalmaktayız. Bu kısımda tüm kitabı kapsayan beş bölümün genel bir sonucundan ziyade şehir bilgisi ile açık uçlu konuların bir araya geldiği bir ayrı bölüm oluşturmuştur. Bu da okuyucunun aklında kesin bir cevap oluşturmak yerine çeşitlilik göstergesidir. Şehirde yaşayan insanların çeşitli yollardan mali gelirlerini çoğaltmasına değinilmiştir. Bütün bir eserde Müslümanlar ile Gayrimüslimler arasındaki etkileşim, para alışverişinden bahsedildiğinden sonuç kısmında da genel bir ilişki çerçevesi çizilmiştir. Yazar birçok konuda ucu açık bir sonuç kısmı gösterse de Osmanlı toplumunu oluşturan Müslümanlar ile Gayrimüslimler arasındaki konuyu neticelendirmiştir. Buna ek olarak şehir kavramı da açıkça ortaya konulmuştur. Bir şehrin İslam şehri mi yoksa Osmanlı şehri mi olduğu konusu da açığa kavuşmuştur.

Sonuç olarak yapılan bu kitap incelemesi ile yazar Suraiya Faroqhi'nin çizdiği Osmanlı şehirlerindeki yaşantı ana hatlarıyla ortaya koymaya çalışılmıştır. Bir şehirde yaşayan insanların nerede ikamet ettikleri, yaptıkları çeşitli gayrimenkul alışverişleri eserde, arşiv belgelerine dayalı olarak ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Böylece kitabı okuyup bitirdiğimizde Osmanlı şehirlerinde yaşantının nasıl idame ettiğini anlayabilmekteyiz.